

КУЛТУРА И ВЪЗПИТАНИЕ

*Ако имах само една молитва, тя щеше да е „БЛАГОДАРИ“.
Майстер Екхарт*

*Не ме е страх от министъра на културата, а от културата на министъра.
Радој Ралин*

Културата и възпитанието се намират в тясна симбиозна връзка и пронизват основата на педагогиката като наука. Но изследването на тяхната взаимозависимост изисква първо да се направи кратък обзор на думата „култура“, на нейното съдържание и многопластово значение.

В *Съвременен тълковен речник на българския език* [2] намираме следните определения на думата **култура**:

„1. *Само ед.* Съвкупност от духовни и материални ценности, създадени от човечеството през историческото му минало.“

„2. *Само ед.* Образованост, знания, възпитание.“

„3. *Само ед.* Състояние на обществения, стопанския и духовния живот в една или друга епоха, в една или друга страна.“

... „б. *Само ед.* Висока степен на развитие на нещо, умение.“

Прегледът на понятието в речника очертава два плана на понятието **култура**:

- *обществен план* – култура на човечеството и на отделни социуми в него (материална и духовна в нейните разновидности – изкуство, философия, етика и пр.);
- *личностен план* – култура на личността (на речта, на поведението, на мисленето и т.н.).

И в двата плана културата може да се разглежда като *продукт* (на развитието, на възпитанието и пр.) и като *състояние* (степен на развитие).

Етимологията на думата *култура* в българския език ни отвежда до латинския ѝ произход – *cultura*, от *cult*, форма на глагола *colere*, означаващ „насялявам“, „обработвам, култивирам“, „прекляна се пред; почитам, боготворя“. Очевидно в древни времена тази дума е изразявала отношения, действия и процеси, свързани с почитта на хората към земята, която са насяляли и от чиито плодове са се ползвали, с нейната обработка като свещенодействие, а оттам – и с понятието *култ* като акт на почит и боготворене. Във времена, когато религията и митологията, трудът и възпитанието са представлявали един цялостен конструкт, култивирането, т.е. обработката на земята не се е възприемала само като физическа дейност с практическа цел, движена от материални потребности и интереси, а и като външен израз на високо нравствен и религиозен мироглед, като част от цялостен и свещен подход към битието, приемано за рожба на Великия Творец – Бог; като форма на служене на този Бог. Това се е отнасяло с особена сила за епохата на родовообщинния строй, характеризираща се със социално равенство между членовете на общностите. В исторически план се счита, че Цицерон пръв е употребил думата *култура* през 1 в. пр.н.е. като научно-философски термин, наричайки културата „*animi philosophia*“, т.е. философия на духа, или духовна философия. По този начин идеята за обработването, култивирането на земята се пренася в чисто духовното измерение на философските основи на днешната педагогика. Възпитанието на детето наистина може да се сравни със земеделието – и там имаме налице подготовка на „почвата“ (мотивация, създаване на подходяща атмосфера и условия за развитие), нейната „обработка“ (педагогическите въздействия и взаимодействия), посадване на „семената“ (даване на личен пример, убеждение и т.н.), „напоиване“ (насърчение, стимулиране, поощрение), „плевене“ (изкореняване на вредни навици, отстраняване на изкривени представи и убеждения и пр.), събиране на „реколтата“ (обратната връзка, даваща сведения за резултатите от процеса на възпитание). Аналогията може да се разпростре, като стигаме до извода, че също както и в природата, така и във възпитанието, грижовният земеделец може само да се труди в полето, приемайки с известна житейска мъдрост, че съществуват и други фактори, влияещи върху резултатите – във възпитанието това са например обществото, семейството, медиите и т.н. Опитният педагог не се опитва да надхвърли своите компетенции, но полага необходимите усилия в собствената си област – възпитанието и обучението на децата. И също както древните хора са се прекланяли пред земята и прекрасното в природата, трудейки се неуморно за своя хляб, така и съвременният възпитател трябва да пристъпва с благоговение към детската душевност и нейната чистота и красота, със съзнанието, че възпитателният процес следва да бъде естествено вплетен в живота.

